

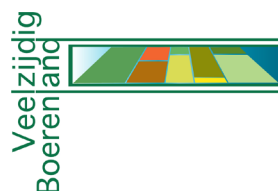

Weidevogels van ANV De Utrechtse Venen in 2009

**Dick Veenendaal, Cathy Wiersema
& Patrick Bergkamp**

SOVON-inventarisatierapport 2009/18
Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Natuurlijk Platteland West

Weidevogels van ANV De Utrechtse Venen in 2009

Dick Veenendaal, Cathy Wiersema & Patrick Bergkamp

SOVON-inventarisatierapport 2009/18
Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Natuurlijk Platteland West

Colofon

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurlijk Platteland West door Dick Veenendaal, Cathy Wiersema & Patrick Bergkamp (SOVON).

Men gelieve dit rapport als volgt te citeren: Veenendaal D., Wiersema C. & Bergkamp P. 2009. Weidevogels van ANV De Utrechtse Venen in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2009/18. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

ISSN 1382-6255

© 2009

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Doelstelling	6
3. Gebiedsbeschrijving	7
4. Werkwijze	8
4.1 Inventarisatiemethode	8
4.2. Veldwerk	8
4.3. Weersomstandigheden	8
4.3.1. Algemeen	8
4.3.2. Weersomstandigheden veldwerk ANV De Utrechtse Venen	9
4.4. Interpretatie en verwerking van de gegevens	9
5. Resultaten	11
5.1. Inleiding	11
5.2. Vergelijking 2006 en 2009	11
5.3. Bespreking resultaten	11
5.4. Resultaten SAN-pakketten	14
6. Samenvatting	15
Literatuur	16
Bijlagen:	
Bijlage I SAN Pakketeisen	
Bijlage II Aantal vastgestelde territoria per SAN-pakket	
Bijlage III Verspreidingskaarten weidevogels in ANV De Utrechtse Venen in 2009	

1. Inleiding

In navolging van 2006 (van der Lans & Rondaan 2006) is in het voorjaar van 2009 het werkgebied van de Agrarische Natuurvereniging (ANV) de Utrechtse Venen gekarteerd op weidevogels. De totale oppervlakte van de door leden van de ANV beheerde gronden dat in 2009 werd onderzocht omvat 8.587 hectare. Op 6.847 hectare van dit gebied ligt een SAN-weidevogelpakket.

Deze inventarisatie werd door SOVON Vogelonderzoek Nederland uitgevoerd in opdracht van de ANV. De contacten verliepen deels via de koepelorganisatie Natuurlijk Platteland West (NP West). Doel van de inventarisatie was het in kaart brengen van aantallen en verspreiding van alle in het werkgebied voorkomende weidevogels volgens de door SOVON ontwikkelde BMP-Weidevogel methodiek. De inventarisatie is uitgevoerd door Dick Veenendaal, Patrick Bergkamp, Cathy Wiersema, Marco Verschoor, Jelle Postma en Reinoud Vermoolen, alle werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek. Daarnaast is buiten SOVON om veldwerk verricht door Mark Kuipers. Het basismateriaal ligt opgeslagen in het SOVON-kantoor te Beek-Ubbergen.

In dit rapport wordt beknopt verslag gedaan van de resultaten van de broedvogelinventarisatie in 2009. Daarnaast worden de resultaten vergeleken met de kartering in 2006. Een uitgebreider verslag met een analyse van de onderzoeksresultaten van alle in 2006 en 2009 geïnventariseerde ANV's (aangesloten bij NP West) is te vinden in aparte rapportages (Teunissen & Wymenga 2007, Teunissen & Wymenga in prep.).

De auteurs bedanken de contactpersoon dhr. Gerard van Zuijlen van de ANV De Utrechtse Venen voor de prettige samenwerking. Alle betrokken boeren worden bedankt voor de gastvrijheid. Jan-Willem Vergeer (projectleiding) en Dries Oomen (GIS-afdeling) bij SOVON speelden een onmisbare rol bij de begeleiding van het project.

2. Doelstelling

De bij de stichting Natuurlijk Platteland West aangesloten Agrarische Natuurverenigingen zijn gehouden om in het voorjaar van 2009 een kartering van weidevogels volgens de methodiek van het SOVON-Broedvogel Monitoring Project-Weidevogels (BMP-W) uit te laten voeren op de bij hun deelnemers in bezit zijnde gronden waarop een weidevogelpakket in het kader van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN)

berust. Het ministerie van LNV heeft het gebruik van de BMP-W methode daarbij verplicht gesteld. De resultaten hebben tot doel om de doelmatigheid van de huidige SAN-weidevogelpakketten per Agrarische Natuurvereniging te kunnen evalueren. Een soortgelijke kartering werd uitgevoerd in 2006 (van der Lans & Rondaan 2006). Het grootste deel van de in 2006 onderzochte percelen is tevens onderzocht in 2009.

3. Gebiedsbeschrijving

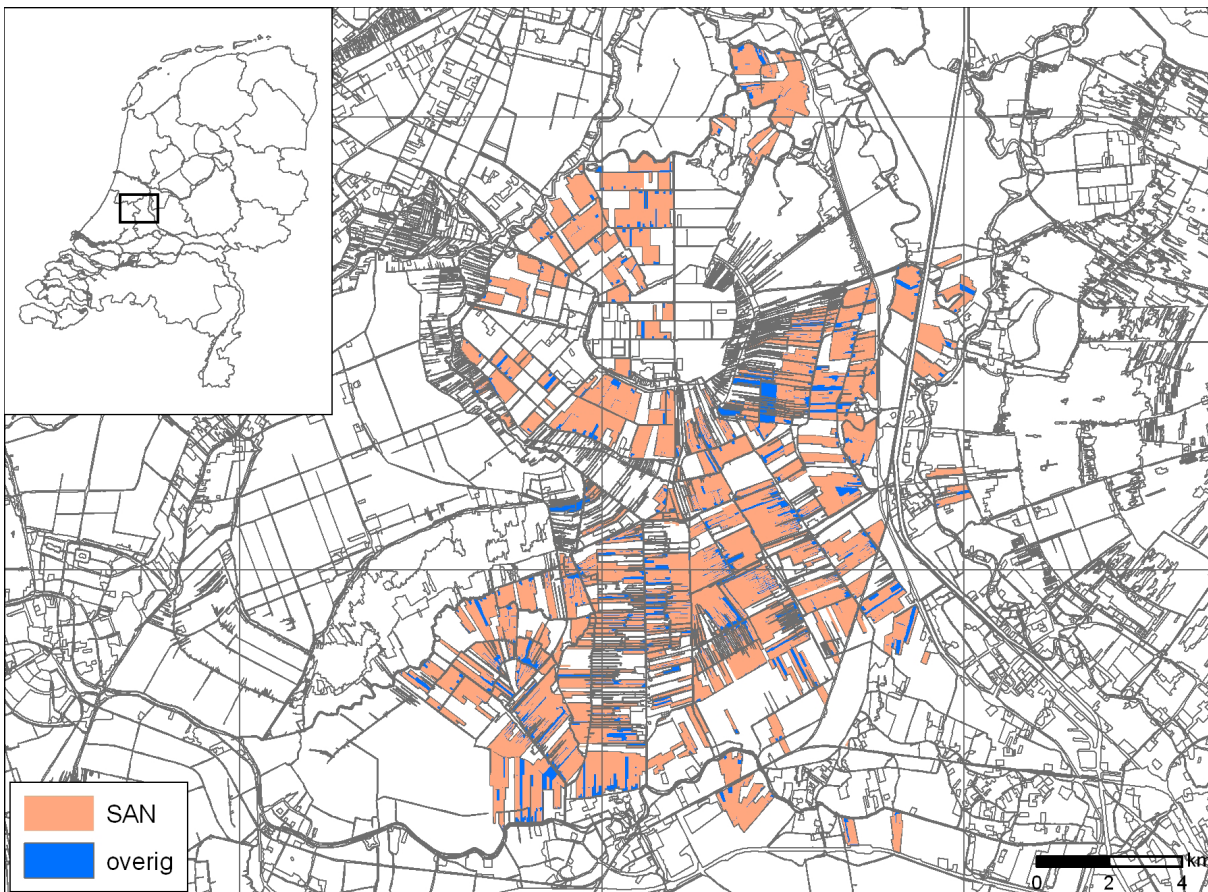
Het in 2009 geïnventariseerde deel van de ANV de Utrechtse Venen heeft een gezamenlijke oppervlakte van 8.587 ha. Het onderzoeksgebied is opgedeeld in 92 telgebieden. (figuur 3.1).

De Utrechtse Venen vormen het belangrijkste deel van het Groene Hart, het open gebied tussen de Randstad en Utrecht. Het is een typisch Hollands polderlandschap met open graslandpolders, verkaveld in strakke copen en lommerrijke boerderijen in lintbebouwing. 1000 jaar geschiedenis is af te lezen aan de kades, de riviertjes, boerderijen en dorpen. Het is een landschappelijk aantrekkelijk gebied

met prachtige landgoederen, rustige landwegen en een relatief rijke flora en fauna. De Utrechtse Venen worden begrensd door (vanaf noord tegen de klok in) de woonkernen Abcoude, Mijdrecht, Nieuwkoop, Woerden, de Meern, Breukelen, Loenen en Vinkeveen.

Aan de oostrand ligt de drukke snelweg A2, het Amsterdam-Rijn kanaal en een spoorlijn. Aan de zuidrand loopt de A12.

De westelijke en noordelijke grens worden bepaald door de Nieuwkoopse Plassen, de Kromme Mijdrecht en de Oude Amstel.

Figuur 3.1. Ligging van ANV De Utrechtse Venen in Nederland (inzet) en ligging van de telgebieden binnen de ANV.

4. Werkwijze

4.1 Inventarisatiemethode

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek werd gebruik gemaakt van de door SOVON ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project (BMP)-weidevogel methode (Teunissen & van Kleunen, 2001). Op verzoek van de opdrachtgever zijn alle aanwezige soorten weidevogels onderzocht.

4.2. Veldwerk

Geïnventariseerd zijn alle meetsoorten, behorend bij de weidevogelpakketten in het kader van de Subsidierегeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) en alle verplichte soorten van het Nationaal Weidevogelmeetnet (Teunissen & van Kleunen 2001). Een precieze lijst van geïnventariseerde soorten is gegeven in bijgaande tabel 4.1.

*Tabel 4.1. Overzicht van de 22 meetsoorten van de SAN-weidevogelpakketten (gemerkt met een *) en van de verplichte onderzoeksoorten van het weidevogelmeetnet (gemerkt met een x).*

Knobbelzwaan x	Kievit *, x
Bergeend x	Kemphaan *, x
Krakeend *, x	Watersnip *, x
Wintertaling *, x	Grutto *, x
Zomertaling *, x	Wulp *, x
Slobeend *, x	Tureluur *, x
Tafeleend x	Visdief *
Kuifeend *, x	Zwarte Stern *
Patrijs x	Veldleeuwerik *, x
Kwartel x	Graspieper *, x
Kwartelkoning *, x	Gele Kwikstaart *, x
Scholekster *, x	Paapje *
Kluut *, x	Grauwe Gors *
Bontbekplevier *	

Tussen 24 maart en 26 juni werden aan alle plots in het onderzoeksgebied vijf bezoeken gebracht. De tijdsbesteding per ronde is nader uitgewerkt in tabel 4.2. De gemiddelde onderzoeks-intensiteit komt neer op 5,7 minuten per hectare. Het totale aantal velduren van de SOVON-tellers bedroeg ruim 648. Een bezoek begon rond zonsopgang en duurde tot enkele uren daarna. De te lopen route werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. Tijdens de inventarisaties werd gelet op territorium- en nestindicatief gedrag. Zang- en baltswaarnemingen waren het talrijkst en daardoor erg belangrijk. Waarnemingen als alarmeren, voerdragende vogels, afleidinggedrag, bedelende jongen en nestvondsten zijn vanzelfsprekend ook gebruikt.

Tabel 4.2. Bezoekdata ANV De Utrechtse Venen in 2009.

Ronde	Start	Eind
1	24 maart	27 april
2	7 april	6 mei
3	16 april	21 mei
4	6 mei	6 juni
5	25 mei	26 juni

4.3. Weersomstandigheden

4.3.1. Algemeen

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge temperaturen. Vandaar een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2009 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 4.3.1 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart

Maart 2009 was een tamelijk rustige en zonnige maand met een gemiddelde temperatuur van 6,10 C, duidelijk boven de 5,6 o C van het langjarig gemiddelde. De gemiddelde windsnelheid lag onder het langjarig gemiddelde, stormen ontbraken en slechts op enkele dagen stond –met name langs de kust- een harde wind. De neerslag lag iets onder het langjarig gemiddelde. Het zuidwesten van het land had de meeste zonuren, met name in het zuidoosten was het een stuk minder zonnig. Hier viel ook meer regen. Het aantal etmalen met nachtvorst was normaal: 2-8 dagen in het westen, 8-11 dagen in het oosten. Strengere vorst ontbrak overal.

April

April 2009 kan worden gekenschetst als een warme en droge voorjaarsmaand. Het landelijk gemiddelde was het op een na hoogste sinds de start van de metingen in 1706; alleen april 2007 was nog zachter. De hoogste temperaturen werden gemeten in het midden en oosten van het land. Koele dagen kwamen niet voor en nachtvorst bleef in het grootste deel van het land tot vijf of minder nachten. Alleen in het oosten kwam het kwik nog 5-7 nachten onder de nul graden. Het neerslagpatroon was opmerkelijk variabel: extreem droog (5-15 mm) in oostelijk Groningen, Drenthe, Twente en de Achterhoek tot tamelijk droog in grote delen elders in het land. Alleen in zuidoost-Brabant en Zuid-Limburg viel iets meer neerslag dan het landelijke gemiddelde

voor april. Grote delen van het noorden en westen des lands kenden een hoeveelheid zonuren die ruim boven het gemiddelde lag. In het zuidoosten – met name Zuid-Limburg- was het beduidend minder zonnig.

Mei

Mei 2009 was een warme en natte maand. Dat laatste gaat met name op voor het noorden en westen des lands, waar de maandsom veelal tussen de 65 en de 125 mm lag. Grote delen van het oosten (met name van de Achterhoek via midden-Brabant tot in Zuid-Limburg) moesten het juist met weinig neerslag stellen, de maandsom bleef hier veelal onder de 45 mm. De temperatuur lag over het algemeen het hoogst in het zuidoosten, terwijl het noorden met een gemiddelde van onder de 12 graden duidelijk wat achterbleef. De meeste zonuren werden in de kuststrook geregistreerd. Nachtvorst bleef beperkt tot een enkele plek in het oosten des lands. In het westen van het land kwamen enkele pittige onweersbuien met flink wat neerslag en bliksemontladingen voor, met name op 14, 15, 24 en 25 mei.

Juni

Juni 2009 was een tamelijk warme en zonnige maand. Net als in de voorafgaande maanden waren de verschillen in het neerslagpatroon groot. Ditmaal was het opvallend droog (max. 45 mm neerslag) in grote delen van Friesland en Noord-Holland, terwijl in delen van Gelderland en Overijssel, alsmede in het Deltagebied op veel plaatsen meer dan 75 mm werd afgetapt. In de rest van het land zaten de neerslagwaarden tussen deze uitersten. De zon scheen traditiegetrouw het meest langs de kust, terwijl in het zuidoosten de hoogste temperaturen werden gemeten. Tropische dagen kwamen niet voor. In Gelderland en Noord-Limburg onweerde het enige keren, maar de hoeveelheid onweerdagen lag ruim onder die in mei. Wel vielen met name tussen 7 en 11 juni enkele zware buien in het zuiden en midden van het land.

Juli

Zomermaand juli verliep in 2009 over het algemeen warm en zonnig, maar zeker niet droog, al waren

de verschillen op dit vlak groot. Zo bleef de hoeveelheid neerslag in delen van het noordwesten steken onder de 70 mm, terwijl in Twente en delen van Drenthe meer dan 150 mm werd afgetapt. In de eerste week van de maand vielen hier enkel zware hagel- en onweersbuien, een verschijnsel dat later in de maand in het hele land lokaal optrad. Met een gemiddelde van 18-19 °C was er in het zuiden van het land sprake van waarlijk zomerse omstandigheden. Met name het noordoosten bleef daar met gemiddelde waarden tot 17,5 °C iets bij achter. Tengevolge van de verschillende depressies die veelal van de Noordzee ons land bereikten lag de gemiddelde windsnelheid duidelijk boven het gemiddelde. Lokaal werden hierbij soms zware windstoten gemeld.

4.3.2. Weersomstandigheden veldwerk ANV De Utrechtse Venen

De grootste problemen met het weer deden zich direct bij de start van de tellingen, eind maart, voor. De veelvuldige regenval hinderde een aantal dagen achtereen een goede uitvoering van de eerste telronde. Dergelijke problemen deden zich gelukkig verder in het seizoen nauwelijks meer voor. Uiteraard moesten enkele tellingen vanwege harde wind en/of veelvuldige regenval onderbroken worden, maar zeker niet een dagen achtereen.

4.4. Interpretatie en verwerking van de gegevens

Waarnemingen werden met broedzekerheidscodes op veldkaarten ingetekend (schaal 1: 5000) en uitgewerkt op soortkaarten (1: 10.000). Bij de interpretatie werd uitgegaan van de criteria zoals beschreven in van Dijk (2004) en Teunissen & van Kleunen (2001).

Bij de bepaling van de territoria is uitgegaan van het zwaartepunt van het territorium: de hoogste broedcode, het deel van het gebied met de meeste waarnemingen of, als er slechts weinig

Tabel 4.3.1. Enkele weersvariabelen (landelijk gemiddelde) in de periode maart-juli 2009, op basis van het KNMI. ref. staat voor de referentie waarden (langjarig gemiddelde).

	Gem. temp °C	Ref	Neerslag in mm	Ref	Zonneschijn in %	Ref	Wind (m/s)	Ref
Maart	6,1	5,6	53	65	41	31	4,8	5,4
April	11,7	8,0	22	44	54	39	3,8	4,9
Mei	13,5	12,3	67	57	51	43	4,8	4,5
Juni	15,4	14,9	55	71	50	38	4,0	4,4
Juli	18,0	17,1	100	70	48	40	4,7	4,3

waarnemingen waren, de waarneming die het verst van de datumgrenzen verwijderd lag. De territoria zijn ingevoerd in een GIS-bestand. De verspreidingskaarten (Bijlage III) zijn gemaakt met GIS Arc-View.

5. Resultaten

5.1. Inleiding

In de terreinen van ANV de Utrechtse Venen werden in 2009 in totaal 18 soorten weidevogels vastgesteld, met een totaal aantal van 4.086 territoria. Daarnaast werden territoria van Krooneend (1) en Witoogeend (1) vastgesteld, beide zeldzame broedvogels in Nederland. (tabel 5.1). Van deze vogelsoorten zijn de aantallen en verspreiding bepaald. De bijhorende verspreidingskaarten zijn terug te vinden in Bijlage III. Het aantal vastgestelde territoria per SAN-pakket is terug te vinden in Bijlage II.

Tabel 5.1. Vastgestelde weidevogels in de terreinen van ANV De Utrechtse Venen in 2009.

Soort	N	N SAN	N100/ha SAN
<i>Oppervlakte (ha)</i>	8.587	6.847	
Knobbelzwaan	166	111	1,6
Bergeend	64	29	0,4
Krakeend	144	82	1,2
Wintertaling	2	2	0,0
Zomertaling	8	6	0,1
Slobeend	138	82	1,2
Krooneend	1		0,0
Witoogeend	1		0,0
Kuifeend	174	79	1,2
Scholekster	386	323	4,7
Kluut	2		0,0
Kievit	1.349	1.141	16,7
Grutto	1.004	789	11,5
Wulp	4	3	0,0
Tureluur	448	349	5,1
Visdief	15	4	0,1
Zwarte Stern	72	31	0,5
Veldleeuwerik	90	73	1,1
Graspieper	15	14	0,2
Gele Kwikstaart	5	3	0,0
N totaal	4.088	3.121	45,6
N totaal SAN	3.841	2.977	43,5

Geen SAN-pakket soort, wel BMP-W soort

5.2. Vergelijking 2006 en 2009

Tabel 5.2. Vergelijking van aantallen en dichtheden van de SAN-soorten in de terreinen van ANV De Utrechtse Venen in 2006 en 2009.

Soort	n2006	n2009	dh100ha06	dh100ha09
<i>Opp SAN (ha)</i>	6.794			
Krakeend	87	81	1,3	1,2
Wintertaling		2	0,0	0,0
Zomertaling	14	6	0,2	0,1
Slobeend	130	83	1,9	1,2
Kuifeend	118	78	1,7	1,1
Scholekster	421	323	6,2	4,8
Kievit	1.715	1.136	25,2	16,7
Grutto	1.154	780	17,0	11,5
Wulp	3	3	0,0	0,0
Tureluur	502	346	7,4	5,1
Visdief	4	4	0,1	0,1
Zwarte Stern	56	31	0,8	0,5
Veldleeuwerik	85	71	1,3	1,0
Graspieper	15	14	0,2	0,2
Gele Kwikstaart	7	3	0,1	0,0

5.3. Bespreking resultaten

Van de in 2009 gevonden resultaten worden aan de hand van de verspreidingskaarten (Bijlage III) de meest opvallende zaken besproken. Per soort wordt een korte toelichting gegeven over de verspreiding en de verschillen met de inventarisatie in 2006. Tussen haakjes is het aantal territoria vermeld welke binnen de grenzen van de SAN-pakketten vastgesteld zijn in 2009.

KNOBBELZWAAN 166 territoria (111)

De verspreiding van de Knobbelzwaan in 2006 kwam in grote lijnen overeen met die in 2006, en hetzelfde geldt voor het aantal vastgestelde paren. De soort is relatief algemeen in een aantal waterrijke polders in het zuidoosten van het onderzoeksgebied, zoals Polder Zegveldbroek, Polder Kamerik-Mijzijde en Polder Kamerik-Teylingens.

BERGEEND 64 territoria (29)

Het totaal aantal territoria van de Bergeend in de onderzochte gebieden in de Utrechtse Venen lag ongeveer gelijk aan dat in 2006. Net als in dat jaar lag de concentratie van de verspreiding van de Bergeend in de Utrechtse Venen in de polders rond Wilnis, Mijdrecht en Vinkeveen, waar deels brak water te vinden is. In het zuidelijk deel van het onderzoeksgebied is de soort over het algemeen schaars, terwijl hij zowel in 2006 als in 2009

ontbrak in de telgebieden benoorden de Vinkeveense Plassen.

KRAKEEND 144 territoria (82)

Het aantal Krakeenden in de Utrechtse Venen lag in 2009 ongeveer gelijk aan dat in 2006 en ook de verspreiding kwam in grote lijnen overeen. Veruit de meeste territoria bevonden zich in de polders ten zuiden van de Vinkeveense Plassen. Andere concentraties zijn niet aan te wijzen. Het totaal aantal territoria in de zowel in 2006 als in 2009 getelde SAN-gebieden vertoonden een kleine daling, terwijl het totaal aantal territoria een stijgende lijn vertoonde. Deze wat tegenstrijdige ontwikkeling kan deels worden verklaard doordat het middelpunt van Krakeend-territoria zich vaak aan de rand van net buiten de SAN-begrenzing vallende vaarten bevindt. De landelijke trend van de Krakeend in de periode 2006-2008 is positief, en ook in het werkgebied van veel ANV's in West-Nederland neemt de soort in aantal toe.

WINTERTALING 2 territoria (2)

In 2006 werden geen Wintertaling vastgesteld in de onderzochte delen van de Utrechtse Venen, maar in 2009 konden twee territoria worden vastgesteld: één in Polder Gerverscop ten zuiden van Kockengen en een tweede in Polder Spengen ten westen van Kockengen.

ZOMERTALING 8 territoria (6)

Het aantal Zomertalingen in de Utrechtse Venen lag duidelijk lager dan in 2006. Dit is conform de negatieve landelijke trend en werd ook in een aantal andere ANV's in West-Nederland geconstateerd.

De afname komt vooral op het conto van de polders tussen de Vinkeveense Plassen en Kockengen, waar in 2006 nog 7 territoria werden vastgesteld tegen nul in 2009.

SLOBEEND 138 territoria (82)

De Slobeend is een vrij talrijke broedvogel in de Utrechtse Venen, maar het aantal broedparen daalde behoorlijk ten opzichte van 2006. De landelijke trend in de periode 2006-2008 was eerder stabiel, terwijl het beeld van de populatieontwikkeling in de ANV's in West-Nederland wisselend is. Het accent van de verspreiding lag net als in 2006 in de polders tussen de Vinkeveense Plassen, Kockengen en Polder Groot Wilnis-Vinkeveen herbergt de hoogste aantallen. In het noordwesten van het onderzoeksgebied is de soort schaars, terwijl in het zuidwesten (Polder Nieuwkoop-omgeving Zegveld) een opmerkelijke afname plaatsvond. Ten oosten van de A2 kon de soort net als in 2006 niet worden vastgesteld.

KROONEEND 1 territorium (0)

De Krooneend is in Nederland een kenmerkende broedvogel van de laagveenplassen in Utrecht en Zuid-Holland, waarbij de Vinkeveense Plassen een hoofdrol innemen. Voorjaar 2009 werd een broedpaar van de soort opgemerkt in Polder Oukoop, enkele kilometers ten zuiden van de Vinkeveense Plassen. In 2006 werden geen

broedparen vastgesteld in het onderzoeksgebied.

WITOOGEND 1 territorium (0)

De Witoogend is in Nederland een zeer zeldzame, niet jaarlijks vastgestelde broedvogel. In 2003 broedde voor het laatst een zuiver paar (man en vrouw dus met zekerheid tot deze soort behorend) inde Nieuwkoopse Plassen. In 2009 werd een territorium vastgesteld in het Noorder Lagebroek benoorden Zegveld, op enkele kilometers van de Nieuwkoopse Plassen.

KUIFEEND 174 territoria (79)

Het aantal Kuifeend-territoria in de Utrechtse Venen nam iets af ten opzichte van 2006, maar de verspreiding bleef in grote lijnen gelijk. Zo werd een duidelijke concentratie gemeten in Polder Groot-Wilnis-Vinkeveen, terwijl de soort in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied verspreid voorkwam zonder grote concentraties. Relatief veel Kuifeend broeden in brede sloten en vaarten. Het relatief hoge aantal stippen net buiten de SAN-begrenzing is deels veroorzaakt door het feit dat veel van deze wateren net buiten die begrenzing vallen. Net als in 2006 ontbrak de Kuifeend grotendeels in de polders ten noorden en westen van Mijdrecht en beoosten de A2.

SCHOLEKSTER 386 territoria (323)

Het aantal scholeksterparen in de onder de SAN vallende delen van de Utrechtse Venen is iets gedaald ten opzichte van 2006: van 386 naar 323 paar. Dat is conform de negatieve landelijke trend in de periode 2006-2008. De resultaten in de diverse ANV's in West-Nederland zijn wisselend: van een kleine toename tot een forse afname. In de Utrechtse Venen is de Scholekster nog altijd een van de meest verspreide broedvogels; slechts in enkele deelgebieden ontbrak de soort volledig. Grote concentraties, laat staan koloniegewijs broeden is bij de Scholekster niet aan de orde. Wel zijn er enkele regio's met relatief forse dichtheden aan te wijzen, zoals delen van Polder Groot Wilnis-Vinkeveen, Polder Wilnis-Veldzijde en Polder Spengen bij Kockengen. De afname ten opzichte van 2006 deed zich vooral voor in het zuidwestelijk deel van het onderzoeksgebied (omgeving Zegveld, Polder Kamerik-Mijzijde).

KLUUT 2 territoria (0)

Verassend was de vondst van twee broedparen van de Kluit in Polder Groot Wilnis-Vinkeveen. De vogels kwamen net buiten het SAN-gebied tot broeden. In 2006 werden geen broedende Kluten vastgesteld in het onderzoeksgebied.

KLEINE PLEVIER 1 territorium (0)

De Kleine Plevier is een incidentele broedvogel op de gronden van de ANV de Utrechtse Venen. In 2006 werd de soort niet aangetroffen, maar in 2009 werd één territorium gevonden in Polder Wilnis-Veldzijde, net buiten het SAN-gebied.

KIEVIT 1.349 territoria (1.141)

Met 1349 getelde territoria is de Kievit de talrijkste weidevogel van de Utrechtse Venen. Ten opzichte van 2006 nam de soort echter wel duidelijke sprake van een negatieve aantalsontwikkeling: in de in beide jaren getelde SAN-gebieden nam de stand met ongeveer 1/3 af. Dat is conform de negatieve landelijke trend in de periode 2006-2008. Ook in een aantal andere ANV's in West-Nederland deed de Kievit het in 2009 minder dan in 2006. Een blik op de verspreidingskaart laat overduidelijk het sterk geclusterde voorkomen van de Kievit zien. Net als in 2006 werden veel clusters gevonden op in maart en begin april nog vrijwel kale maïs- en graszaadakkers. De grootste in 2006 gevonden clusters in Polder Wilnis-Veldzijde en Polder Groot Wilnis-Vinkenveen waren nog aardig in tact, maar in de polders rond Kockengen en in sterkere mate nog rond Zegveld was duidelijk sprake van een afname. In het noordelijk deel van het onderzoeksgebied was de afname het grootst in de polders benoorden de Vinkeveensche Plassen. Ondanks de geconstateerde afname blijft de Kievit naast de talrijkste ook de meest verspreid broedende weidevogel van de Utrechtse Venen: slechts enkele telgebieden moesten het geheel zonder Kieviten stellen.

GRUTTO 1.004 territoria (789)

De Grutto is het boegbeeld van weidevogelbeschermers in de Utrechtse Venen. In 2009 bleek de totale populatie nog net boven de respectabele grens van 1000 paar te liggen, maar er was wel sprake van een afname ten opzichte van 2006. In de in beide jaren getelde SAN-gebieden bleek het aantal territoria gedaald te zijn van 1154 tot 780. De afname is conform de landelijke trend en deed zich ook in een aantal andere ANV's in West-Nederland voor.

Net als bij de Kievit bleek de Grutto zich het best gehandhaafd te hebben in de Polder Wilnis-Veldzijde en Polder Groot Wilnis-Vinkenveen, echte graslandpolders met een sterke mate van openheid en een relatief hoge grondwaterstand. Relatief forse afnames werden gemeld in de polders benoorden de Vinkeveensche Plassen, Polder Kamerik-Mijzijde en Polder Kamerik-Teylingens. In de polders rond Kockengen werd een lichte afname vastgesteld.

WULP 4 territoria (3)

De Wulp is een schaarse broedvogel in de Utrechtse Venen. Net als in 2006 werden vier paren aangetroffen, waarvan drie in SAN-gebied. Alle territoria bevonden zich in 2006 in de polders rond Zegveld.

TURELUUR 448 territoria (349)

Net als bij de Kievit en de Grutto werd ook bij de Tureluur een afname van het aantal territoria in de Utrechtse Venen vastgesteld. Een tweede overeenkomst is dat de aantallen in belangrijke kerngebieden in Polder Wilnis-Veldzijde en Polder Groot Wilnis-Vinkenveen redelijk stabiel waren, terwijl juist in het ook in 2006 al beduidend minder bezette zuidwestelijk deel van het onderzoeksgebied een duidelijke afname plaatsvond. De

polders rond Kockengen vertoonden een lichtere afname. Opvallend is ook dat een groter deel van de gevonden territoria net buiten de SAN-grenzen bleek te liggen. In 2006 werd reeds opgemerkt dat Tureluurs schaars zijn in gebieden waar andere kernsoorten weinig talrijk zijn; een gegeven dat in 2009 bevestigd wordt.

VISDIEF 15 territoria (4)

Net als in 2006 werden broedverdachte Visdieven vooral in het noordelijk deel van het onderzoeksgebied opgemerkt. In de Polder Groot Wilnis-Vinkenveen bevond zich een kolonie van 6 paar op een opgespoten, braakliggend perceel net buiten het SAN-gebied. Verder ging het om verspreide losse paren.

ZWARTE STERN 72 territoria (31)

Mede dankzij de speciale aandacht voor de soort broedt deze fraaie moerasstern op een aantal locaties in het werkgebied van ANV de Utrechtse Venen. De belangrijkste locatie is Polder Groot Wilnis-Vinkenveen, waar een aantal kleine kolonies op vlotjes werden gevonden. Verder werden enkele broedparen geteld in de polders rond Kockengen. Datzelfde geldt voor de polders rond Zegveld en Kamerik, maar hier was de soort wel schaarser dan in 2006.

VELDLEEUWERIK 90 territoria (73)

Het totaal aantal vastgestelde Veldleeuwerik-territoria lag enkele paren lager dan in 2006, maar in de in beide jaren getelde SAN-gebieden was de afname wat groter: van 85 paar in 2006 naar 71 paar in 2009. Ook in een aantal andere ANV's in West-Nederland trad een verdere afname op. Aan de verdeling van de territoria over het onderzoeksgebied veranderde niet veel: het accent ligt nadrukkelijk op de polders rond Kockengen en in mindere mate op Polder Groot Wilnis-Vinkenveen. De grootste afname trad op in de polders rond Zegveld en Kamerik. Net als in 2006 ontbrak de Veldleeuwerik volledig inde polders benoorden de Vinkeveensche Plassen en beoosten de A2.

GRASPIEPER 15 territoria (14)

De Graspieper is een schaarse broedvogel in de Utrechtse Venen. Het aantal paren in 2006 en 2009 lag vrijwel gelijk. Graspiepers zijn vooral aangetroffen in het noordwestelijk deel van het onderzoeksgebied. In het oostelijk deel (inclusief een voor veel soorten belangrijk gebied als de Polder Groot Wilnis-Vinkenveen) en het zuiden ontbreekt de soort vrijwel geheel.

GELE KWIKSTAART 5 territoria (3)

De Gele Kwikstaart is bijzonder schaars in de Utrechtse Venen. In 2009 werden drie territoria gevonden in Polder Wilnis-Veldzijde en twee in Polder Teckop ten westen van Kockengen.

5.4. Resultaten SAN-pakketten

Tabel 5.3. Resultaten per SAN-pakket (>10 ha) in ANV De Utrechtse Venen in 2009

pakketcode	opp(ha)	Dichtheid paren/100 ha		Pakketeisen paren/100 ha		Conclusie	Verschil tov pakketeisen	
		Alle	Kritische	Alle	Kritische		Alle	Kritische
1801	5306	44	0	25	25	voldoet	19	nvt
1802	288	32	0	25	25	voldoet	7	nvt
1803	248	31	0	25	25	voldoet	6	nvt
1804	236	47	0	25	25	voldoet	22	nvt
1805	75	100	0	25	25	voldoet	75	nvt
1806	196	58	0	25	25	voldoet	33	nvt
1807	122	57	0	25	25	voldoet	32	nvt
1808	21	65	0	25	25	voldoet	40	nvt
1809	22	32	0	25	25	voldoet	7	nvt
2101	58	19	12	100	50	voldoet niet	-81	-38
2102	60	30	10	100	50	voldoet niet	-70	-40
2104	5	105	42	100	50	voldoet niet	5	-8
3021	8	26	26				26	26
3111	45	18	7				18	7
3131	6	67	67				67	67
3141	31	16	13				16	13
3331	78	14	8				14	8

Tabel 5.4. Resultaten voor de gehele beschikking in ANV de Utrechtse Venen in 2009. (Pakketeisen zie Bijlage I).

	Opp(ha)	Dichtheid paren/100 ha		Pakketeisen paren/100 ha		Conclusie	Verschil tov pakketeisen	
		Alle	Kritische	Alle	Kritische		Alle	Kritische
1801-1817	6515	45	0	25	0	voldoet	+20	nvt
2101-2117	123	28	12	100	50	voldoet niet	-72	-38

6. Samenvatting

In het voorjaar van 2009 is 8.587 hectare van door leden van de Agrarische Natuurvereniging (ANV) de Utrechtse Venen beheerde gronden gekarteerd op weidevogels. Het betrof een herhaling van een soortgelijke kartering in 2006. Op 6.847 hectare van het onderzochte gebied ligt een SAN-weidevogelpakket. De inventarisatie is uitgevoerd door Dick Veenendaal, Patrick Bergkamp, Cathy Wiersema, Marco Verschoor, Jelle Postma en Reinoud Vermoolen, alle werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek. Daarnaast zijn buiten SOVON om een aantal plots geïnventariseerd door mark Kuipers Tussen 24 maart en 26 juni werd het gehele onderzoeksgebied vijf maal bezocht. Alle voor de SAN-pakketten relevante weidevogels, alsmede enkele additionele soorten van het BMP-Weidevogels, werden gekarteerd. Het veldwerk en de uitwerking van de veldgegevens vonden plaats conform de systematiek van het BMP-Weidevogels.

In de terreinen van ANV de Utrechtse Venen werden in 2009 in totaal 18 soorten weidevogels vastgesteld, met een totaal aantal van 4.086 territoria. Daarnaast werden territoria van Krooneend (1) en Witoogeend (1) vastgesteld, met name de laatste is een erg zeldzame broedvogel in Nederland. Uit de resultaten van de inventarisatie blijkt dat negen van de elf afgesloten pakketcodes met een oppervlak > 10 hectare voldoen aan de pakket-instapeisen (tabel 5.2.). Ook de gehele beschikking betreffende de afgesloten pakketcodes 1801-1817 voldoet aan de instapeisen (tabel 5.3.), maar dat geldt niet voor de beschikkingen betreffende de pakketcodes 2101-2117. Daarbij dient wel opgemerkt dat laatstgenoemde beschikkingen slechts een fractie van het totaal oppervlak aan SAN-gebied in de ANV betreft.

Literatuur

DIJK A.J. VAN 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project. Tweede, aangepaste druk SOVON vogelonderzoek Nederland. Beek-Ubbergen.

LANS F. VAN DER & RONDAAN S. 2006. Weidevogels van ANV De Utrechtse Venen in 2006. SOVON-inventarisatierapport 2009/21. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey –Nederland, Leiden.

TEUNISSEN W.A. & VAN KLEUNEN A. 2001. Weidevogels inventariseren in cultuurland. Handleiding Nationaal Weidevogelmeetnet. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

TEUNISSEN W.A. & WYMENGA E. 2007. Weidevogels in de SAN-gebieden in West-Nederland in 2006. SOVON-onderzoeksrapport 2007/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. A&W-rapport 929 . Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.

Bijlage I SAN Pakketeisen

Voor de pakketten 1801-1817 geldt:

In de verzameling beheerseenheden bevinden zich bij aanvang van het tijdvak, te rekenen per 100 hectare, minimaal 25 broedparen van één of meer van de volgende soorten: grutto, kievit, scholekster, tureluur, watersnip, kemphaan, slobend, zomertaling, veldleeuwerik, wulp, kluut, graspieper, kraakend, kuifeend, wintertaling, gele kwikstaart, kwartelkoning, visdiefje, zwarte stern, paapje, grauwe gors of bontbekplevier.

Voor de pakketten 1901-1917 geldt:

In de verzameling beheerseenheden bevinden zich bij aanvang van het tijdvak, te rekenen per 100 hectare, minimaal 50 broedparen van één of meer van de volgende soorten: grutto, kievit, scholekster, tureluur, watersnip, kemphaan, slobend, zomertaling, veldleeuwerik, wulp, kluut, graspieper, kraakend, kuifeend, wintertaling, gele kwikstaart, kwartelkoning, visdiefje, zwarte stern, paapje, grauwe gors of bontbekplevier, waarvan minimaal 20 broedparen van de soorten grutto, tureluur, watersnip, kemphaan, slobend, zomertaling, veldleeuwerik, wulp, kluut, graspieper, kraakend, kuifeend, wintertaling, gele kwikstaart, kwartelkoning, visdiefje, zwarte stern, paapje, grauwe gors of bontbekplevier.

Voor de pakketten 2001-2017 geldt:

In de verzameling beheerseenheden bevinden zich bij aanvang van het tijdvak, te rekenen per 100 hectare, minimaal 75 broedparen van één of meer van de volgende soorten: grutto, kievit, scholekster, tureluur, watersnip, kemphaan, slobend, zomertaling, veldleeuwerik, wulp, kluut, graspieper, kraakend, kuifeend, wintertaling, gele kwikstaart, kwartelkoning, visdiefje, zwarte stern, paapje, grauwe gors of bontbekplevier, waarvan minimaal 35 broedparen van de soorten grutto, tureluur, watersnip, kemphaan, slobend, zomertaling, veldleeuwerik, wulp, kluut, graspieper, kraakend, kuifeend, wintertaling, gele kwikstaart, kwartelkoning, visdiefje, zwarte stern, paapje, grauwe gors of bontbekplevier.

Voor de pakketten 2101-2117 geldt:

In de verzameling beheerseenheden bevinden zich bij aanvang van het tijdvak, te rekenen per 100 hectare, minimaal 100 broedparen van één of meer van de volgende soorten: grutto, kievit, scholekster, tureluur, watersnip, kemphaan, slobend, zomertaling, veldleeuwerik, wulp, kluut, graspieper, kraakend, kuifeend, wintertaling, gele kwikstaart, kwartelkoning, visdiefje, zwarte stern, paapje, grauwe gors of bontbekplevier, waarvan minimaal 50 broedparen van de soorten grutto, tureluur, watersnip, kemphaan, slobend, zomertaling, veldleeuwerik, wulp, kluut, graspieper, kraakend, kuifeend, wintertaling, gele kwikstaart, kwartelkoning, visdiefje, zwarte stern, paapje, grauwe gors of bontbekplevier.

Bijlage II Aantal vastgestelde territoria per SAN-pakket

Soort	1801	1802	1803	1804	1805	1806	1807
<i>Opp (ha)</i>	5.306	288	248	236	75	196	122
Knobbelzwaan	90	2	5	6		3	1
Bergeend	25	1				2	
Krakeend	63	3	2	3	3	3	1
Wintertaling	2						
Zomertaling	5						
Slobeend	56	1	4	6	4	4	5
Kuifeend	58	2	4	6		3	1
Scholekster	276	9	7	9	2	6	2
Kievit	960	43	21	28	14	25	24
Grutto	572	19	29	44	34	44	21
Wulp	2					1	
Tureluur	274	7	9	10	13	15	12
Visdief	3						
Zwarte stern	23			1		6	1
Veldleeuwerik	47	7	2	3	5	4	3
Graspieper	11					3	
Gele kwikstaart	3						

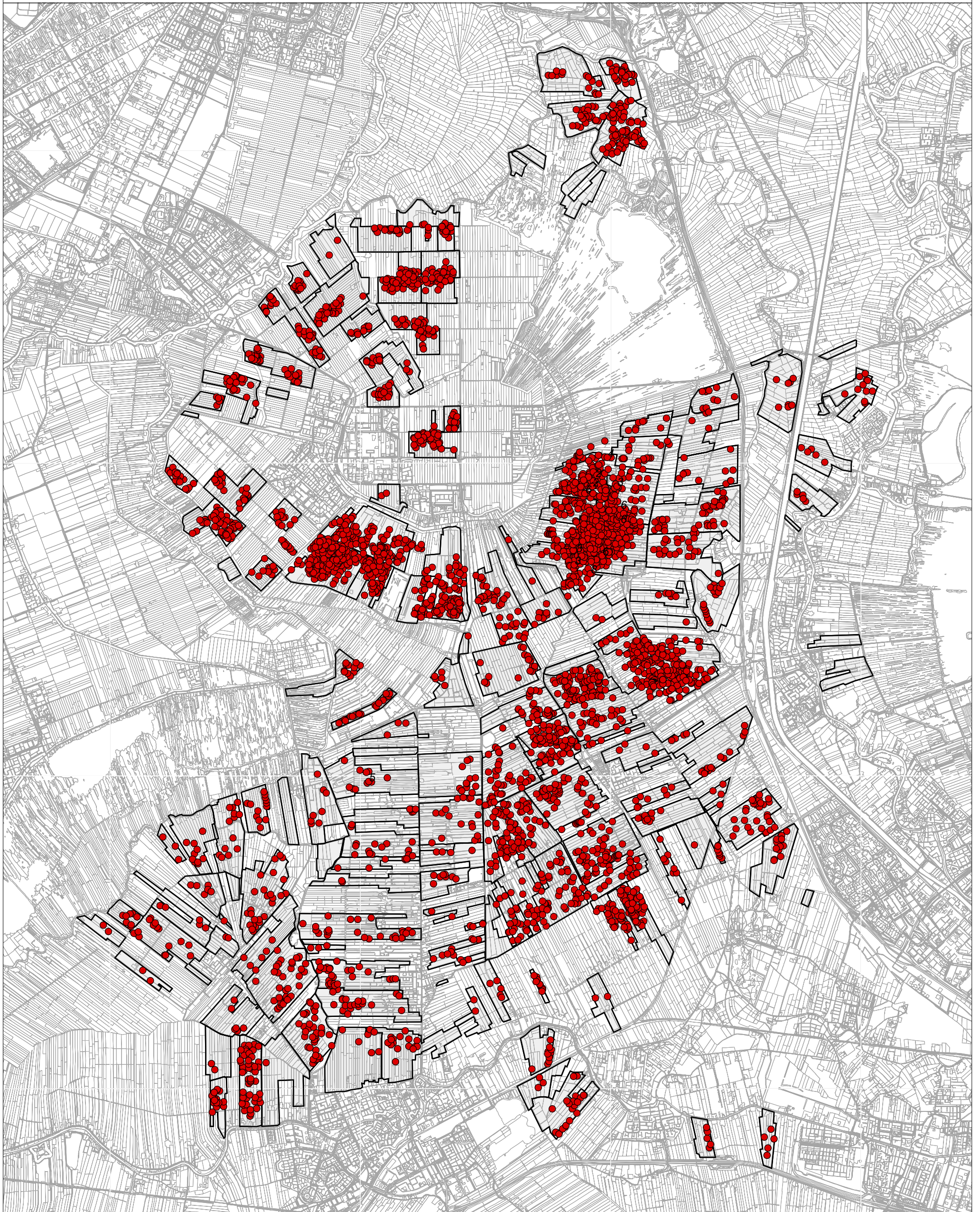
Soort	1808	1809	2101	2102	3111	3121	3141	3331	Overig*
<i>Opp (ha)</i>	21	22	58	60	45	15	31	78	26
Knobbelzwaan	2		1	1					
Bergeend								1	
Krakeend	1		1					2	
Wintertaling									
Zomertaling			1						
Slobeend		1							1
Kuifeend			1	2				1	1
Scholekster		1	1	4	1	1		2	2
Kievit	4		3	8	4	2	1	3	1
Grutto	5	5	3	4	2		3		4
Wulp									
Tureluur	3				1		1	2	2
Visdief								1	
Zwarte stern									
Veldleeuwerik	1		1						
Graspieper									
Gele kwikstaart									

Geen SAN-pakket soort, wel BMP-W soort

Bijlage III Verspreidingskaarten weidevogels in ANV De Utrechtse Venen in 2009

De Utrechtse Venen 2009

SAN weidevogelpakket - alle soorten 3426 territoria

0 2 4 Kilometers

De Utrechtse Venen 2009

SAN weidevogelpakket - kritische soorten 1859 territoria

0 2 4 Kilometers

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen

T (024) 684 81 11

F (024) 684 81 22

E info@sovon.nl

I www.sovon.nl

